

KÖRMENDI TAMÁS
Az Aba nemzetség címerváltozatai a középkorban*

Heraldikai szakirodalmunk régi megállapítása, hogy az Árpád-kor egyik legnagyobb hatalmú hazai nemzetségének, az Abáknak¹ a 13–14. században kétféle címere volt: az egyik egy pólját (vagy pólját) ábrázolt, a másik pedig egy kiterjesztett szárnyú sást. A kutatást ez a jelenség a 19. század végén olyannyira megtévesztette, hogy Nyáry Albert például gyakorlatilag az összes, sávozott címert viselő bárót Aba nembeliként azonosította.² Csoma József 1887-ben írott tanulmányában még maga is úgy vélte, hogy a nagy múltú nemzetség eredeti címerpajzsa pólját ábrázolhatott, sisakdíszre viszont sas volt, és hogy csupán az ifjabb ágak kezdték a 14. században a pajzsukon is a madár képét használni.³ Ugyanő 1893-ban már árnyaltabban fogalmazott. Egyfelől ismét hitet tett azon korábbi megállapítása mellett, hogy „ezen nemzetség ősi címere a pólja és sisakdíszre a sas volt. A heraldikai bizonyítékok (...) eléggé szaporodtak ugyan, de a fentebbi állítást szembeszökőleg meg nem döntötték”.⁴ Másfelől viszont ugyanebben a dolgozatában, alig néhány oldallal később már amellelt érvelt, hogy a sávozott pajzs tulajdonképpen nem a *genus* saját címere volt, csupán az országbároi méltóságához kapcsolódó, hivatali jelvény az udvari karriert befutó családtagok pecsétjén – amivel szemben „az Aba nemzetség ősi címere” a következőleg állapíthatjuk meg: veres pajzsban fekete sas, mely csőrében zöld koszorút tart, sisakdísz: a pajzsalak növekvőn, takarók: fekete-veres”.⁵ A nemzetségi címerekről 1904-ben megjelent, alapvető jelentőségű monográfiájában ezen a meghatározáson csak annyit változtatott, hogy a pajzsmezőt kitöltő mázat vörösről ezüstre javította.⁶ Noha Csoma rekonstrukcióit már a kortársak részéről is érte kritika amiatt, hogy ezek készítése során anakronisztikus módon újko-

ri adatokat is felhasznált,⁷ és az elmúlt száz évben a kutatás arra is többször felhívta a figyelmet, hogy a legkorábbi nemzetségi címerek még biztosan nem tartalmaztak pajzsos kívüli elemeket (így sisakot, sisaktakarót és sisakdísz sem),⁸ az Aba nemzetség címerével kapcsolatos megállapításait lényegében ma is elfogadjuk.⁹

Dolgozatomban azért veszem elő mégis újra ezt a látszólag nyugvópontra jutott kérdést, mert az elmúlt évtizedekben – és különösen a legutóbbi pár évben, a Magyar Országos Levéltár (MOL) internetes DL-DF adatbázisának köszönhetően – nagyságrendekkel több forrás bevonásával tudjuk tanulmányozni mind a nemzetségi címerek kialakulását, mind pedig továbbélésüket a nemzetségek tényleges felbomlása utáni korszakban. Az alábbiakban lényegében ugyanazt a módszert alkalmazom, mint Rácz György az Ákos nemzetség címerének vizsgálata során.¹⁰ Először is külön-külön sorra veszem, hogy milyen emlékeken maradt fenn az Aba nemzetség tagjainak vágásos (pólját ábrázoló) pajzsa, illetve sasos jelvénye, majd részletesebben is megvizsgálom a két címerváltozat viszonyát és főképpen azt, hogy a *genus* legkorábbi ismert szimbólumának tekinthető sas mellett a két pólját hordozó címert valóban csupán méltóságuk jelvényeként viselték-e a nemzetség országbároi posztot betöltő tagjai.

Kutatásaim során a MOL Diplomatai Levéltárában és Pecsétgyűjteményében, továbbá a Budapesti Történeti Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézete pecsétmásolat-gyűjteményében megtalálható lenyomatokat szisztematikus gyűjtőmunkával, a teljesség igényével igyekeztem feltárni,¹¹ az egybeült őrzött példányokat viszont többnyire csak a szakirodalom alapján vettem lajst-

* A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült. – A dolgozathoz tartozó képanyag a 129–130. oldalon található [Szerk.].

¹ Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I–III. Bp., 1900–1901. [Reprint egy kötetben: Bp., 1995 – ez utóbbi oldalszámaira hivatkozom] 17–85.

² Nyáry Albert: A heraldika vezérfonala. Bp., 1886. 70., 73.

³ Csoma József: Magyar sírkövek. Gagyai László sírköve. *Turul*, 5 (1887) 117–120., különösen 118., 120.

⁴ Csoma József: Az Aba nemzetség címere. *Turul*, 11 (1893) 49–55., különösen 51.

⁵ Uo. 55.

⁶ Csoma József: Magyar nemzetségi címerek. In: Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. III/B. Bp., 1904. [Reprint: 1995 – ez utóbbi oldalszámaira hivatkozom] 1161.

⁷ –s –n [R. Kiss István]: Csoma József, Magyar nemzetségi címerek. [Ismeretés.] *Századok*, 38 (1904) 551–555., különösen 552.

⁸ Uo. 552–553.; Vajay Szabolcs: A sisakdísz megjelenése a magyar heraldikában. *Levéltári Közlemények*, 40 (1969) 279–287., különösen 285.

⁹ Draskóczy István: Aba nem. In: Korai magyar történeti lexikon (9–14. század). (Főszerk. Kristó Gyula, szerk. Engel Pál–Makk Ferenc.) Bp. 1994. [a továbbiakban: KMTL] 27.; Rácz György: Az Árpádok sávozott címere egyes főúri pecsétteken a XIII–XIV. században. *Levéltári Közlemények*, 63 (1992) 123–135., különösen 126–127.; Körmendi Tamás: A magyarországi nemzetségi címerek kialakulásának kérdéséhez. *Századok*, 143 (2009) 391–426., különösen 400–401.

¹⁰ Rácz György: Az Ákos nemzetség címere. *Turul*, 68 (1995) 11–34.

¹¹ Ezúton is köszönetet mondok Wehli Tündének (MTA Művészettörténeti Kutatóintézete), Spekner Enikőnek, (Budapesti Történeti Múzeum) és

romba. Bizonyos tehát, hogy dolgozatom forrásbázisa nem tekinthető maradéktalanul teljesnek. Írásomban az azonos ághoz tartozó, hasonló nevű személyeket a keresztnév előtt zárójelbe tett római számmal – például nánai Kompolt (III.) István – különböztetem meg egymástól; e sorszámok arra vonatkoznak, hogy az illető hányadikként szerepel az adott név viselőjeként Engel Pál genealógiai táblázatain¹² nemzedékenként lefelé, egyazon nemzedéken belül pedig az idősebb személytől az ifjabb felé haladva. A dolgozatom függelékében található pecsétkatalógus tételeire a sorszámukkal utalok (például Kat. 1.1.1. sz.). A pecsétek leírásában a „jobb” és a „bal” irányjelölést heraldikai értelemben használom.

1. A pólyákat ábrázoló címerváltozat előfordulásai

Az Aba nemzetség tagjaitól ránk maradt legkorábbi (13. századi) pecséteken kivétel nélkül vízszintesen osztott címerpajzs látható: legfeljebb abban mutatkozik némi különbség, hogy egy vagy két pólya szerepel a pajzsmezőben. A széplaki ágból származó Dávid fia (Börén) Péter 1281-ből való pecsétjén a pajzsban két pólya látszik (Kat. 1.1.1. sz.).¹³ Péter testvérétől, (I.) Amadétól két eltérő vésetű pecsétet is ismerünk: az egyiket 1288-ban, a másikat pedig 1295–1299 között használta. A címer mindkettőn pólyát ábrázol (Kat. 1.2.1., 1.2.2. sz.). Hasonló pajzsot vésetett a pecsétjére a debrői ág tagja, (II.) Makján is (Kat. 5.1.1. sz.). A szakirodalom egyetért abban, hogy ez a címer végső fokon a magyar királyok sávozott pajzsából vezethető le, és eredetileg hivatali címer lehetett, vagyis azt fejezte ki, hogy a pecséttulajdonos elvileg az uralkodó nevében jár el, hatalmát a királytól kapta.¹⁴ Ezt a véleményt az is alátámasztja, hogy a felsorolt személyek valamennyien országbároi méltóságot viseltek: Péter királyi tárnokmesterként, Makján és Amadé pedig egyaránt nádorként használta az említett pecséteket.¹⁵ Ráadásul a négy pecsét közül három a köriratában is utal tulajdonosa országos hivatalára (Kat. 1.1.1., 1.2.2., 5.1.1. sz.).

Kurecskó Mihálynak (Magyar Országos Levéltár) a munkámhoz nyújtott segítségükért.

¹² Engel Pál: Középkori magyar genealógia. CD-ROM. Bp., 2001. Aba nem, 1–17. t.

¹³ Ugyanilyen címerpajzsot figyelhetünk azon az oklevélen, amelyet 1280 november 23-án bocsátott ki az akkor még országbíróként tevékenykedő Aba nb. (I.) (Börén) Péter hivatali helyettese, István alországbíró. A kör alakú, kb. 42 mm átmérőjű pecsét mezejében enyhén ívelt oldalú háromszögpajzs szerepel, benne két pólya (a pajzs fölötti díszet a rongált állapotú lenyomaton már nem lehet azonosítani). A két gyöngysor között olvasható, gótikus majuszkulás köriratot „S[IGILLUM] • C[OMITI]S STEP[HANI] VICE IUDICIS C[VR]IE RE[GIS]” formában állíthatjuk helyre (Magyar Országos Levéltár, Diplomatika Levéltár [a továbbiakban: DL] 76160. – ld. A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. [Szerk. Nagy Imre–Nagy Iván–Véghely Dezső–Kammerer Ernő–Lukcsics Pál.] I–XII. Pest [Bp.], 1871–1931. I. 45. [46. sz.]). István alországbíró tehát nyilvánvalóan felettese címerét vésette a saját hivatali pecsétjére is (Rác Gy.: Árpádok címere i. m. 126. [23. jegyz.]).

¹⁴ Csoma J.: Nemzeti címerek i. m. 1147.; Rác Gy.: Árpádok címere i. m. 123–125.

¹⁵ Zsoldos Attila: Magyarország világi archontológiája 1000–1301. Bp., 2011. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 11.) 282–283., 326., 345.

Nem kellett azonban sok idő, és az Aba nemzetség sávozott címerét már nemcsak azok vésették a pecsétjükre, akik országbároként a király méltóságviselőinek mondhatták magukat. 1311-ben (I.) Amadé két fia: János és (III.) Miklós is olyan typariumot használt, amelynek a mezejében pólyával díszített címerpajzs szerepelt (Kat. 1.3.1., 1.4.1. sz.). Kettejük közül azonban csak János töltött be udvari méltóságot (királyi lovászmester volt),¹⁶ Miklós sem ekkor, sem korábban nem viselt országos hivatalt. Mivel fentebb már említettem, hogy János és Miklós apja, Amadé nádor maga is sávozott pajzsot használt, kézenfekvő a következtetés: az eredetileg hivatali jelvénynek számító, egy vagy két pólyát ábrázoló címert az Amadéfiak a 14. század elején már családi címerükként használták.

Bő évtizeddel később a sávozott címer már a nemzetség egy újabb ágán is megjelent. A lipóci atyafiságból származó Nekcsei (III.) Demeter királyi tárnokmesterként 1323–1333 között olyan typariummal pecsételt, amelynek háromszögpajzsát két pólya díszítette, a pajzs fölött pedig növekvő emberalak volt látható, jobb kezében kivont karddal (Kat. 8.1.1. sz.). Mivel Nekcsei Demetertől 1328-ból egy olyan gyűrűs pecsét is ránk maradt, amely Varju Elemér leírása szerint kiterjesztett szárnyú sast ábrázol¹⁷ – vagyis az Aba nemzetség számos ágán kimutatható másik címermotívumot –, Csoma úgy vélte, hogy Nekcsei ismét csak hivatali címerként viselte a sávozott pajzsot, magánpecsétjén viszont az eredeti nemzeti jelvényt, a sast használta.¹⁸ Ez a magyarázat azonban ma már nem tartható. Egyfelől ugyanis a közelmúltban Engel Pál és Lővei Pál kutatásai nyomán fény derült arra, hogy az a címerábra, amelyet Varju sasnak látott, valójában lépő (úgynevezett leopárdos) oroszlán (Kat. 8.1.2. sz.). Másfelől Csoma munkájának megjelenése óta Dercsényi Dezső a washingtoni Kongresszusi Könyvtár egyik 14. századi kéziratában megtalálta a Nekcsei Demeter nagyobb pecsétjén látható sávozott címerpajzs szinte tökéletes párdarabjait. A kétkötetes Biblia megrendelőjét éppen ezen párhuzam alapján lehetett I. Károly magyar király tárnokmesterével azonosítani. Az úgynevezett Nekcsei-Biblia miniatúrái vélhetően Bolognában készültek 1336 körül.¹⁹ Az 5v. főlíon mindkét hasáb tetején egyforma

¹⁶ Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. Bp., 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.) II. 7.

¹⁷ Varju Elemér: Czimertani és sphragistikai emlékek az ezredéves országos kiállításon. Turul, 24 (1896) 145–157., különösen 149.

¹⁸ Csoma J.: Nemzeti címerek i. m. 1155.

¹⁹ Dezső Dercsényi: The Treasures of Louis the Great. *Hungarian Quarterly*, 5 (1940: 1) 120–130., különösen 125.; Dezső Dercsényi: Manuscripts hongrois du moyen âge en Amérique. *Nouvelle Revue de Hongrie*, 35 (1942: 1) 159–167., különösen 161., 164–166.; Dercsényi Dezső: Nekcsei Dömötör bibliája. *Magyar Könyvszemle*, 66 (1942) 113–125., különösen 114–115., 119–121. (az 5v. oldal fényképe: II. t., a címer fényképe: VII. t. 1.); Meta Harrsen: The Nekcsei-Lipócz Bible. A Fourteenth Century Manuscript in the Library of Congress, Ms. Pre-Acquisition I. Washington, 1949. 22–26. (a címer fényképe: 24. [fig. 30]); Művészet I. Lajos király korában 1342–1382. Katalógus. (Szerk. Marosi Ernő–Tóth Melinda–Varga Livia.) H. n. [Székesfehérvár], é. n. [1982]. [a továbbiakban: I. Lajos-katalógus] 133. (24. sz. – Wehli Tünde); Kódexek a középkori Magyarországon. Kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban. Bp. 1985. 106. (63. sz. – Wehli Tünde) (az 5v. oldal fényképe: X. t.); Magyarországi művészet 1300–1470 körül. (Szerk. Marosi Ernő.) I–II. Bp., 1987. (A magyarországi művészet története 2.) [a továbbiakban: Magyarországi művészet] I. 90., 126., 363–364., 369. (az 5v. oldal fényképe: I. 13. kép, II. 91. [286. sz.]); Nekcsei-Biblia. I. A Nekcsei-Biblia legszebb lapjai. (Bev. Dana J. Pratt, képmagyarázatok Levárdy Ferenc). II. Dercsényi

címer látható: ezüst mezőben két fekete pólya, amelyek fölött kék pajzsfőben vörös ruhás, növekvő ifjú látható, jobbában kivont pallossal. A kutatók többsége egyetért abban, hogy a Bibliát az idős Nekcsei Demeter és hitvese az általuk alapított csatári pálos kolostor részére készítette.²⁰ Szerfölött valószínűtlennek tűnik, hogy a kegyes adományul szánt könyvet a donátor, aki az értékes ajándék révén az örök üdvösséghez kívánt közelebb jutni, ne a magáncímerével ékesíttesse, hanem a hivatali jelvényével. Semmilyen adatunk nincsen tehát arra, hogy Nekcsei (III.) Demeter valaha is használt volna sast ábrázoló címet, arra ellenben nagyon is van forrásunk, hogy a sávozott pajzsot nemcsak hivatali minőségében használta. Az 1323–1333 között használt pecséten még pajzstartóként, a Nekcsei-Biblia címereiben viszont már a pajzsfőben ábrázolt, növekvő emberalakkal a tárnokmester talán személyes címer kialakítására törekedett. Ezt a feltevést egyébként az a körülmény is támogatja, hogy Nekcsei (III.) Demeter harmadunokaöccse, Zsigmond 1402-ből fennmaradt pecsétjén a címeren csupán két pólyát ábrázol: a növekvő ifjúnak sem a pajzsfőben, sem a pajzs mögött nincsen nyoma (Kat. 8.2.1. sz.).

A nemzetség atyainai ágából származó, 1392-ben elhunyt²¹ Gagyí (III.) László felsőgagyí sírkövén jobbra dőlő, ívelt oldalú háromszögpajzs látható, tizenegyszer vágott mezejében balharántpólyával; a pajzson sisaktakaróval borított, jobbra néző csöbörzsak ül; sisakdísz: jobbra néző, növekvő sas, csőrében koszorúval, jobb szárnyán koronával.²² A Gagyí család tagjai közül senki sem futott be udvari karriert, így ebben az esetben biztosan nem értelmezhetjük a többször vágott címet méltóságjelvényként. Ugyanakkor az is feltűnő, hogy az Aba nemzetséghez köthető vágásos címerek közül ez a példány hasonlít a legkevésbé a többire – a mező sokszoros osztása és a balharántpólya is megkülönbözteti a *genus* többi tagja által használt, egy vagy két pólyát ábrázoló pajzsoktól. Ennek legvalószínűbb magyarázatát abban látom, hogy a Gagyí család azért vette fel a vágásos címet, mert hangsúlyozni akarták az országos politikában is jelen lévő széplaki vagy lipóci ághoz fűződő rokonságukat – a balharántpólya pedig talán arra szolgált, hogy a család címerét mégiscsak meg lehessen különböztetni a befolyásos rokonokétól.

Tekinthetjük-e mindezek után a sávozott pajzsot az Abák nemzetségi címerének? Semmiképp, hiszen a terebélyes atyafiságnak csupán négy ágán (a széplaki, a debrői, a lipóci és az atyainai ágon) mutatható ki a használata. Ezen ágak között szorosabb vérségi kapcsolat nem volt, az egyetlen közös jellemzőjük, hogy – a Gagyí családot leszámítva – mindegyikük akkor kezdte kimutathatóan használni a vágásos címerváltozatot, amikor egyik tagja éppen országbárái méltóságot

viselt. Nézzük ezek után, hogy a sasos szimbólumot több joggal mondhatjuk-e a szó igazi értelmében véve nemzetségi címernek, vagyis az egész *genus* jelvényének.

2. A sast ábrázoló címerváltozat előfordulásai

Az Aba nemzetség címeres emlékein a sas motívuma csaknem ugyanolyan régen szerepel, mint a vágásos pajzs. Elsőként a széplaki ágból való, fentebb már említett Dávid fia (I.) Amadé 1295–1299 között használt pecsétjén láthatunk a címerpajzs fölött egy talán pajzstartóként értelmezhető, növekvő sast, amelynek fejét dicsfényre emlékeztető kör koszorúzza (Kat. 1.2.2. sz.). Hasonló, glóriás sas figyelhető meg Amadé fia János 1311-ből ismert pecsétjén, sőt növekvő sast véstek – ezúttal dicsfény nélkül – a pajzs fölé János fivérének, (III.) Miklósnak a tyariumára is (Kat. 1.3.1., 1.4.1. sz.). Az utóbbi két esetben a ragadozómadár alakja egyértelműen nem pajzstartóként szerepel, hanem inkább a helykitöltést szolgálja: a címet ugyanis János és Miklós pecsétjén is a pajzs két oldalán ábrázolt telamonok fogják közre. Nem tudhatjuk, hogy a glóriás sas – amely a keresztény ikonográfiában elősorban János evangélista szimbóluma – milyen jelentést hordozhatott az Aba nemzetség pecsétjein. A *genus* monostorai között a legifjabb evangélista tiszteletére szentelt egyházat nem találunk – Abasár és Százd patronája Szűz Mária volt, Feldebrő templomcímében pedig a Szent Kereszt szerepelt²³ –, és fiaiknak sem gyakran adták a János keresztnevet: kizárólag a már említett Amadé fia Jánost hívták így a család tagjai közül.²⁴ Nem lehetetlen, hogy a dicsfényre emlékeztető koszorú valójában kezdetleges koronát jelképez: koronás sas ugyanis éppenséggel később is előfordul a nemzetséghez köthető címerábrázolásokon. Az viszont mindenképp érdekes, hogy a sas pajzs körüli ábrázolásai igen gyakran megjelennek az Aba nembe li előkelők legkorábbi (13. század végi, illetve 14. század eleji) pecsétjein: hat ismert emlékünkből közül hármon is megtalálható. Mindebből joggal következtethetünk arra, hogy az uralkodói címerből vett motívumokat hordozó, sávozott pajzson kívül megjelenített sas a nemzetség – és azon belül a széplaki ágból származó (I.) Amadé családja – szimbólumrendszerében már a 13/14. század fordulóján is kiemelt helyet foglalt el.

A 14. században aztán – amikor már nem csupán a politikai elithez tartozó arisztokratáktól, hanem a *genus* ke-

Dezső–Wehli Tünde–Levárdy Ferenc: Tanulmányok a Nekcsei-Bibliáról. Bp.–Washington, 1988. [a továbbiakban: Nekcsei-Biblia] I. 19. (az 5v. oldal fényképe: 18.); *Wehli Tünde*: A képek és iniciálék. In: Nekcsei-Biblia II. 17–30., különösen 17–18.; *Wehli Tünde*: Nekcsei Biblia. In: KMTL 483.

²⁰ *Dercsényi Dezső*: A Nekcsei-Biblia kora és története. In: Nekcsei-Biblia II. 5–12., különösen 8–9.; *Wehli Tünde*: Képek és iniciálék i. m. 24.

²¹ *Engel P.*: Genealógia i. m. Aba nem, 3/2. t.: Atyinai-gagyí (gagyí).

²² *Csoma J.*: Magyar sírkövek i. m. 117–118. (fényképe: 118.); *Géza von Csergheő–Józsefvon Csoma*: Alte Grabdenkmäler aus Ungarn. Beitrag zur Kunst- und Culturgeschichte. Bp., 1890. 5–11. (fényképe: 7.); Magyarországi művészet I. 462. (fényképe: II. 378. [1219. sz.]).

²³ *F. Romhányi Beatrix*: Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon. Katalógus. Bp., 2000. 20., 56., 60.

²⁴ *Engel P.*: Genealógia i. m. Aba nem, 1/1. t.: Széplaki. – Szent János evangélista volt ugyanakkor a patrónusa az egri egyházmegyének, amelynek területén a nemzetség törzsbirtokai feküdtek, és amelynek létrejöttét a szakirodalom valószínűleg joggal kapcsolja össze Szent István és az Aba nemzetség őse, Sámuel király apja (vagy esetleg maga Sámuel) között kötetett politikai alkuval (*Kristó Gyula*: Szent István püspökségei. In: *Kristó Gyula*: Írások Szent Istvánról és koráról. Szeged, 2000. 121–135., különösen 126.; *Thoroczkay Gábor*: Szent István egyházmegyéi – Szent István püspökei. In: Szent István és az államalapítás. [Szerk. Veszprémy László.] Bp., 2002. [Nemzet és emlékezet] 482–493., különösen 489.). Az viszont szerfelett valószínűtlen, hogy az Aba nemzetség címeres emlékein a glóriás sas az egyházmegyére utalna: ha így lenne, akkor német analógiák alapján azt kellene feltételeznünk, hogy a nemzetség tagjai magánegyházukként tekintettek a püspökségre, márpedig ennek természetesen semmi nyoma.

vésbé tehető és befolyásos ágaihoz tartozó személyektől is ismerünk címeres emlékeket – a kiterjesztett szárnyú ragadozómadár képe rögtön fő motívumként jelenik az Aba nemzetség több tagjának pecsétjén is. Legkorábban Szikszói Mihály typariumának 1314-ben kelt lenyomatán tűnik fel a sas egyedüli ábraként a kör alakú pecsétmezőben (Kat. 3.1.1. sz.), majd az ugyancsak a szikszói ághoz tartozó Idoi (II.) János 1343-ban és 1344-ben használt pecsétjén (Kat. 3.2.1. sz.). Az 1370-es években ugyanez a motívum már a Csirke-ágon és a somosi ágon is adatható Csirke (II.) Péter 1370–1378 között, illetve 1376–1378 között használt pecsétjein, valamint Somosi (II.) Pál pecsétjének 1377-i lenyomatán (Kat. 2.1.1., 2.1.2., 10.1.1. sz.). A sast mint egyedüli címerképet legkorábban Somosi (IV.) János 1378–1382 körül kelt pecsétje ábrázolja pajzsba foglaltan (Kat. 10.2.1. sz.). Sisakdíszként érdekes módon csak később, a 14/15. század fordulóján jelenik meg: Atyinai (III.) István 1389-i pecsétjén (Kat. 4.1.1. sz.), illetve egy töredékes sírkövön a gyöngyössolymosi plébániatemplomban. Ez utóbbin a címerkompozícióból csupán a sisakdísz maradt meg: balra néző, kiterjesztett szárnyú sas, a köriratból pedig épp az elhunyt neve hiányzik: csak annyi derül ki, hogy az illetőt 1411-ben érte a halál.²⁵ A kutatás a töredéket általában az Aba nemzetség solymosi ágához köti, de a kishánai várból előkerült faragványokkal mutatkozó stíluspárhuzamok alapján felmerült az a lehetőség is, hogy esetleg a Kompolt család egy ismeretlen tagjának a tumbafedeléről lehet szó.²⁶ Magam szintén valószínűbbnek tartom, hogy a gyöngyössolymosi templomba inkább a magát erről a településről nevező ág tagjai temetkeztek, annál is inkább, mivel a Kompolt család nánai alágán nem tudunk olyan személyről, aki 1411 körül halt volna meg. A nánai alágat megalapító Kompolt (II.) István már 1365-ben eltűnik a forrásokból, fiáról, (III.) Istvánról viszont tudjuk, hogy 1425-ben hunyt el.²⁷ A solymosi ág tagjai közül véleményem szerint a legvalószínűbben János fia Domonkos mester sírköveként azonosíthatjuk a töredékes faragványt, hiszen neki 1417-ben már csak az özvegyét említik.²⁸

A témánkhöz vonható emlékek sorában külön figyelmet érdemel a nánai Kompolt család címerhasználat, amelyet a 15. század első felében összesen négy eltérő pecsét és két kőfaragvány segítségével tudunk rekonstruálni. Kompolt (III.) Istvánnak – aki 1423–1425 között országbíró volt²⁹ – három typariumától maradtak ránk lenyomatok. Mindháromra sast véstek: 1423–1425 között használt országbírói pecsétje és 1424-ben adatható kisebb pecsétje közvetlenül a pecsétmezőben, az ugyancsak 1423–1425 közötti lenyomatokból ismert pecsét pedig sisakdísz formájában ábrázolja a kiterjesztett szárnyú madarat (Kat. 7.1.1–3. sz.). (III.) István fiának, az 1421–1428 között a királyi pohárnokmesterként szereplő (IV.)

Lászlónak az 1424-ből származó pecsétjén a sas már címerpajzsba foglaltan, koronán ülve látható, a sisakdísz pedig megismétli a címerábrát (Kat. 7.2.1. sz.). Szintén koronából kinövő sast ábrázolt az 1428-ban elhunyt Kompolti László kishánai sírkövének sisakdíszé is³⁰ – az összetört állapotban megtalált tumbafedélből sajnos épp a címerpajzs részletei nem kerültek elő, ráadásul 1945 után az addig meglévő töredékek is eltűntek.³¹ Végül doborpajzsba foglalt, kiterjesztett szárnyú, koronából kinövő sas szerepel azon a vörösmárvány kútlapon is, amely szintén a kishánai várban került elő. Ezen a kőfaragványon két címer látható: a Kompolt család sasos jelvénye mellett egy négyelt pajzs, első és negyedik negyedében hárslevéllel, második és harmadik negyedében pedig koronával.³² Ez utóbbi címet a kutatás a Rátót nemzetségből származó Tari Margit jelvényének tekinti, és ennek alapján a kútlapon látható másik pajzsot – rajta a Kompolt család sasával – Kompolt (III.) István fia, (IV.) János címerként azonosítja.³³ Ezt a kőfaragványt talán 1448-ban készíthették (a relief felső részén látható szalag feliratából legvalószínűbben ez az évszám olvasható ki), de mindenképp 1451 előtt: ebben az évben halt meg ugyanis Kompolt János.³⁴

A Kompolt család címerképe tehát a 15. század első felében egyértelműen egy sas volt, amelyet többnyire koronán ülve ábrázoltak (ez talán annak az emléket őrzi, hogy a család a 14. században – a korabeli heraldikai divatnak megfelelően³⁵ – elsősorban nem pajzs formájú címet viselhetett, hanem sisakdísz). A család sasos címere azért is figyelemre méltó, mert az Aba nemzetség Kompolt-ága nem a 15. században emelkedett a bárói famíliák közé, hanem jóval korábban: a 14. század elején. Aba nembeli Kompolt fia (I.) Péter 1314–1320 között királynéi tárnokmester volt, ennek fia, (Domoszlói) Gergely pedig 1323-ban és 1324-ben királyi pohárnokmester.³⁶ Már pedig a 14. század első negyedében még bőségesen akad példa arra, hogy a bárói méltóságok viselői az uralkodó sávozott címerét használják hivatali pecsétjeiken,³⁷ és fentebb láttuk, hogy az Aba nemzetség széplaki, deprői és lipóci ágából származó bárók kivétel nélkül ilyen sávozott pajzsot használtak. A Kompolt család 15. századi címerében mégsem pólyák szerepelnek, hanem egy kiterjesztett szárnyú sas, amelynek ábrázolásmódja ráadásul arra utal, hogy tulajdonképp egy 14. századi sisakdísz helyeztek a pajzsra. Logikusnak tűnik te-

²⁵ Magyarországi művészet I. 57., 462., 589. (fényképe: II. 380. [1226. sz.]); *Baranyai Béláné*: Gyöngyössolymos. In: Heves megye műemlékei. (Szerk. Voit Pál.) III. Bp., 1978. (Magyarország műemléki topográfiája IX.) 232. (fényképe: 234. [269. kép]).

²⁶ Magyarországi művészet I. 531.

²⁷ *Engel P.*: Genealógia i. m. Aba nem, 7/3.: Kompolt (nánai, körüi).

²⁸ DL 10535. – *Engel P.*: Genealógia i. m. Aba nem, 11.: Solymosi.

²⁹ *Engel P.*: Archontológia i. m. II. 131.

³⁰ *Engel Pál–Lövei Pál–Varga Livia*: Zsigmond-kori bárói síremlékeinkről. *Ars Hungarica*, 11 (1983) 21–48., különösen 41–42.; *P[ál] Engel–P[ál] Lövei–Livia Varga*: Grabplatten von ungarischen Magnaten aus dem Zeitalter der Anjou-Könige und Sigismunds von Luxemburg. *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, 30 (1984) 33–63., különösen 56–57. (rajza: Abb. 20, fényképe: Abb. 21); Művészet Zsigmond király korában 1387–1437. (Szerk. Beke László–Marosi Ernő–Wehli Tünde.) I–II. Bp., 1987. [a továbbiakban: Zsigmond-katalógus] I. 158.; Magyarországi művészet I. 57., 462., 531., 588–589. (fényképe: II. 380. [1228. sz.]).

³¹ *Pámer Nóra*: Kishána. In: Várépítészettünk. (Szerk. Gerő László.) Bp., 1975. 182–189., különösen 188.

³² *Pámer Nóra*: A kishánai vár feltárása. *Magyar Műemlékvédelem*, 5 (1967–1968) 295–313., különösen 309. (fényképe: 395. kép); Zsigmond-katalógus I. 158.; Magyarországi művészet I. 661. (fényképe: II. 500. [1557. sz.]).

³³ *Pámer Nóra*: A kishánai vár i. m. 309.

³⁴ *Engel P.*: Genealógia i. m. Aba nem, 7/3.: Kompolt (nánai, körüi).

³⁵ *Bertényi Iván*: Magyar címertan. Bp., 2003. 61.

³⁶ *Engel P.*: Archontológia i. m. II. 7., 64.

³⁷ *Rácz Gy.*: Árpádok címere i. m. 125.

hát a feltételezés, hogy a Kompolt-ág 14. századi tagjai szintén nem sávozott címert viseltek, hanem sast formázó sisakdísz. Ez pedig azért fontos felismerés, mert azt jelenti, hogy az Aba nemzetségnek valószínűleg már a 14. század első felében is volt olyan ága, amelynek tagjai országos méltóságuk ellenére is sasos jelvényt használtak.

A 15. század második felében már a szalánci ághoz tartozó családok is pontosan ugyanolyan formában használták a nemzetség sasos címerét, mint a Kompoltok. V. László király 1456. február 24-én kelt oklevele szerint a Sirokai, Fricsi, Hedri és Bertóti családok³⁸ közös címere: vörös mezőben balra dőlő doborpajzs, benne arany koronán balra néző, növekvő fekete sas; a pajzson csőrűsisak ül; sisaktakaró: arany-fekete, sisakdísz: a címerábra (az oklevél nem írja le a címert, de a képét tartalmazza).³⁹ Bár az armális szövege nem utal a korszakban megszokott szófordulattal a kedvezményezettek ősi vagy nemzetségi jelvényére, a címerben nem nehéz felismerni az Aba nemzetség több ágán a 14. század óta adatható közös szimbólumot: a sast, amelyet ráadásul a Kompolt családhoz köthető címeres emlékek az 1420-as évek óta pontosan ugyanabban a formában (koronából kinövő alakban) ábrázolnak. Az 1456-i armális egyik név szerint is említett kedvezményezettjének, az 1487-ben elhunyt Sirokai László mislyei prépostnak és neapolisi címzetes püspöknek a sirokai plébániatemplomban fennmaradt sírkövén ugyanezt a címert látjuk viszont, ám pajzson kívüli elemek nélkül.⁴⁰

Ha mármost szemlénk végére érve feltesszük ugyanazt a kérdést, mint az előző fejezetben, azt látjuk, hogy a sasos címerváltozat használatát a nemzetségnek nyolc ágán is ki lehet mutatni – vagyis kétszer több ágon, mint a vágásos pajzsot. A ragadozómadár ábrázolása a nemzetség címerhasználatában már a 13. században is jelen van – igaz, ekkor még csak másodlagos motívumként, a pajzson kívül jelenik meg, de feltűnő rendszerességgel. Csomának tehát minden jel szerint igaza volt abban, hogy a nemzetség eredeti címere egy sast ábrázolhatott, abban viszont már tévedett, hogy a címermadár a csőrében egy koszorút tart. Az európai heraldikai kutatás egyik fontos felismerése, hogy a címerek kialakulásának korában előbb egyszerű ábrák jelentek meg a pajzsokon, és csak másodlagosan – például címertörés révén – jöttek létre összetett címerképek.⁴¹ Az Aba nemzetséghez köthető középkori emlé-

kek között is csupán két olyan ábrázolás maradt fenn, amelyen a sas koszorút tart a csőrében: az egyik Atyinai (III.) István 1389-i pecsétjének a pajzsán látható (Kat. 4.1.1. sz.), a másik pedig az ugyancsak az atyinai ágból származó Gagyi (III.) László 1392-i sírkövének sisakdíszén.

Hasonlóképp problematikusak Csomának a nemzetségi címer mázhasználatával kapcsolatos megállapításai. Az Aba nemzetség címerének színeit Csoma kétszer is megpróbálta rekonstruálni: a feketével ábrázolt sast 1883-ban megjelent tanulmányában vörös, majd 1904-ben kiadott monográfiájában ezüst pajzsmezőbe helyezte.⁴² Az utóbbi rekonstrukciót semmilyen érdemleges adat nem támogatja. Csoma ezzel kapcsolatban Károlyi Sándor 1712-ben engedélyezett grófi címerére hivatkozott (amelynek második negyede az Aba nemzetségből eredeztethető lispataki Segnyey család sasos jelvényét ábrázolja), és ebből a 18. századi címerből következtetett arra, hogy a 13. században – vagyis fél évezreddel korábban – az Aba nemzetség pajzsán ezüst mezőben szerepelhetett a fekete sas.⁴³ A korábbi rekonstrukcióban szereplő vörös pajzsmezőre legalább Mohács előtti adat is van: az Aba nemzetség sasát ábrázoló egyetlen színes, középkori emlékünke, a szalánci ágból származó családok közös armálisa. Persze még ez az 1456-ban kelt címereslevél is kétszáz esztendővel későbbi állapotot mutat a nemzetségi címerek kialakulásának 13. századi koránál, vagyis könnyen lehet, hogy az „eredeti” mázak nem ugyanezek voltak. Erősen kérdéses az is, hogy egyáltalán van-e értelme az „eredeti” nemzetségi címer színeiről vitatkozni: az Osl nemzetségből származó Kanizsai család címerváltozatainak vizsgálata például azt mutatja, hogy a pajzsmezőt az egyes családtagok más-más mázzal töltötték ki – vagyis az Osl nemzetség és a Kanizsai család jelvényét a középkorban elsősorban a címerábra rajzolata alapján lehetett azonosítani, nem a mázak segítségével.⁴⁴ Nem lehetetlen, hogy az Aba nemzetség címerével is hasonló volt a helyzet.

3. A nemzetség tagjaitól fennmaradt egyéb címerváltozatok

Dolgozatomban jelen fejezetében csupán két olyan címert tudok bemutatni, amelyet nem vezethetünk le az Aba nemzetség legtöbb ágán kimutatható sávozott, illetve sasos jelvények-

³⁸ Engel Pál vonatkozó genealógiai táblái (*Engel P.: Genealógia i. m. Aba nem, 13/1.: Szalánci [bertóti] és 13/2.: Szalánci [sirokai, fricsi, hedri] pontatlanok, hiszen V. László király 1454. május 15-én kibocsát oklevelének és a fentebb idézett, 1456. február 6-i címereslevélnek az egybehangzó állítása szerint Hedri Péter és Ambrus valójában nem Hedri János fiai voltak, hanem János fivéré: Miklósé.*

³⁹ DL 38992. – kiadása: *Döry Ferencz: A Sirokai, Fricsi, Hedri és Berthóti családok címere 1456-ból. Turul, 21 (1903) 133–135., különösen 134. (a címer színes képével); Magyar czímeres emlékek. (Szerk. Fejérváry László–Áldásy Antal.) I–III. Bp., 1901–1926. III. 49–50. (LXVII. sz. – a címer színes képével); értékelése: *Döry F.: i. m. 133–135.; Radocsay Dénes: Gótikus magyar címereslevelek. Művészettörténeti Értesítő, 6 (1957) 271–294., különösen 282–283., 292., 293. (a címer fényképe: 282. [16. kép]); Dénes Radocsay: Gotische Wappenbilder auf ungarischen Adelsbriefen. [I.] *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, 5 (1959) 317–358., különösen 345., 357. (a címer fényképe: 345. [Abb. 29]).**

⁴⁰ *Czobor Béla: Sirokay László sírköve. Archaologiai Értesítő. Új folyam, 8 (1888) 405–409.; Csergheő G.–Csoma, J.: i. m. 51–56. (fényképe: 53.)*

⁴¹ *Michel Pastoureaux: Traité d'héraldique. Paris, 2003. 4 55–58.*

⁴² *Csoma J.: Aba nemzetség i. m. 55.; Csoma J.: Nemzetségi címerek i. m. 1162.*

⁴³ Csoma ugyanitt megemlíti, hogy a vajdahunyadi vár ún. Hunyadi-loggiájának (vagy ahogy ő nevezi: a lovagteremnek) a festett címeri között szintén volt egy ezüst pajzsban arany koronából kinövő fekete sast ábrázoló pajzs – amely „kétségtelenül egyik Kompolthy címere” (*Csoma J.: Nemzetségi címerek i. m. 1162. [2. jegyz.]*). Csakhogy a vajdahunyadi vár 20. század eleji műemlékvédelmi helyreállítását vezető Möller István munkáiból egyértelműen kiderül, hogy ez az időközben eltávolított címer nem a Kompolt család sasát ábrázolta, hanem a Hunyadiak hollóját, amelyet valószínűleg királyi jelképként egészítették ki a koronával. Möller álláspontját az is igazolja, hogy a Hunyadi-loggia címeri között ez a pajzs volt a legnagyobb, ráadásul kiemelt helyre is festették: az Aranyháza vezető ajtó fölé (*Möller István: A vajda-hunyadi vár építési korai. In: Magyarország műemlékei. [Szerk. Forster Gyula.] III. Bp., 1913. [A Műemlékek Országos Bizottságának kiadványai III.] 77–104., különösen 91., VIII. t.*)

⁴⁴ *Körömdi Tamás: Az Osl nemzetség címerváltozatai a középkorban. Turul, 85 (2010) 3–24., különösen 7–8.*

ből.⁴⁵ Elsőként a rédei ág tagjai vettek fel tökéletesen eltérő címert. 1466. február 6-án Mátyás király címereslevelet adott ki Nagyrédei (Rédei) (II.) János, Szentmártonrédei Bertalan és (IV.) Miklós, valamint az Aba nemzetséggel vérségi kapcsolatba ismereteink szerint nem hozható Pleskóci (Nagy) Demeter és Péter részére. Az armális szövege nem írja le a kedvezményezettek új címerét, az oklevél elején látható festmény viszont kék pajzsban két, egymás felé forduló vörös oroszlánt ábrázol, amelyek mellső lábaikkal ezüst kosfejet tartanak.⁴⁶ Az egyik címernyerő, Rédei (II.) János kevéssel később, 1469–1471 között már olyan pecsétet használt, amelynek mezejében az itt leírt pajzs látható (Kat. 9.1.1. sz.). Mivel a motívumválasztást a királyi oklevél szokás szerint nem magyarázza, nem tudjuk, hogy a Rédeiek miért kérték a királytól a nemzetség jelvényeitől gyökeresen különböző címert. A másik rendhagyó címerkialakítás a lipóci ágban származó radványi Kecser (II.) Ferenc 1509-i pecsétjén bukkan fel: aszimmetrikus tárcsapajzsban emberi szív (Kat. 8.3.1. sz.). Mivel a Kecser család tagjai Mohács után is az Aba nemzetség sasos címerét használták, valószínűnek látszik, hogy (II.) Ferenc különös címe-re csupán személyes jelvény lehetett⁴⁷

4. Összegzés

Fentebb már utaltam rá, hogy az Aba nemzetség tagjaitól ránk maradt emlékeken megfigyelhető két főbb címerkialakítás közül a sas ábrázolót lehet több joggal a nemzetség közös címerének tartanunk, hiszen ezt a *genus* nyolc ágán is kimutathatóan használták, míg az egy vagy két pólyát hordozó címerkialakítás – egy kivétellel – csakis olyan személyek pajzsán bukkan fel, akik vagy maguk országbarói posztot viseltek, vagy a hozzátartozóik között volt országbaró. A sas mint másodlagos motívum ráadásul rögtön a 13. század végén megjelent a nemzetség azon tagjainak a pajzsuk körül is, akik egyébként a vágásos címerkialakítást használták.⁴⁸ Igazoltnak tekinthetjük tehát a szakirodalom azon megállapításait, hogy az Abák eredeti címere a 13. században sas ábrázolható, a vágásos pajzs pedig csupán az országnagyokat illetve meg, őket viszont szár-

mazástól függetlenül.⁴⁹ Érdemes ugyanakkor néhány gondolat erejéig elidőzni arról a kérdésről, hogy vajon milyen viszonyban állt a sasos változat az eredeti nemzetségi címernek tekinthető sasos variánsal, illetve hogy mennyiben vált hivatali jelvényből a nemzetség vagy egyes ágai címerévé.

Már Csoma József észrevette, hogy az Aba nemzetség tagjai többségükben csak addig használták vágásos címert, amíg a *genus* egyes ágai a politikai elithez tartoztak. Mint dolgozatomban bevezetőjében már említettem, ebből arra következtetett, hogy a pólyákat a nemzetség tagjai csupán hivatali jelvényükben viselték, magáncímerük pedig mindvégig sas ábrázolt.⁵⁰ Csomának azonban elkerülte a figyelmét, hogy azoktól az ágaktól, amelyeknek tagjai a 13/14. század fordulóján országbarói méltóságokat töltöttek be (és ezzel összefüggésben sasos címerkialakítást használtak), szinte egyáltalán nem ismerünk címeres emléket a politikai hanyatlásukat követő időkből. A széplaki ág – amelynek négy tagjától is maradt fenn sasos címerkialakítást hordozó pecsét az 1281–1311 közötti évekből – a 14. század derekán kihalt.⁵¹ A lipóci ág nekcei ágának – Nekcei (III.) Demeter tárnokmester szűkebb rokonságának – 1406 után szintén magva szakadt,⁵² de utolsó sarja, Nekcei Zsigmond még 1402-ben is sasos címert használt. Egyedül a debrői ág – az 1286-ban szereplő Makján nádor szűkebb atyafisága – esetében mutatható ki, hogy kései leszármazottai felhagytak a vágásos címer használatával, és visszatértek a madarat (sas) ábrázoló nemzetségi jelvényhez, ám ezt a folyamatot még itt is csupán egyetlen adattal, Debrői Demeter fia (II.) Miklós alországbíró 1352–1358 között használt pecsétjének madaras motívumával tudjuk illusztrálni (Kat. 5.2.1. sz.). A pólyákat ábrázoló címer tehát Csoma állításával ellentétben nem úgy tűnt el, hogy a nemzetség „vérével és hagyományaival egybeforrott” ősi jelkép, a sas idővel kiszorította a használatból, hanem egyszerűen kihaltak azok az ágak, amelyek a sasos címerkialakítást viselték.

Van-e tehát olyan adatunk, amely alapján okkal feltételezhetjük, hogy a vágásos pajzsot a nemzetség egyes tagjai nem csupán méltósági jelvényként viselték, hanem magáncímerként is? A címerkialakítások áttekintése három esetben is meggyőző bizonyítékot szolgáltatott erre. Először Aba nembeli (I.) Amadé fia (III.) Miklós 1311-i pecsétjén láthatunk sasos címert annak ellenére, hogy Miklós maga sosem volt országbaró. Másodsor az 1336 körül készült Nekcei-Biblia miniatúráin szerepel magáncímerként a pólyákat ábrázoló pajzs, mégpedig a megrendelő, Nekcei (III.) Demeter tárnokmester személyes jelvényeként – a donátor ugyanis aligha a hivatali címerét kívánta megjeleníteni a kegyurasága alatt álló csatári pálos kolostor részére készített könyvben. Végül harmadszor 1402-ben, Nekcei Zsigmond pecsétjén látunk pontosan olyan sasos címerkialakítást, mint amelyet korábban éppen (III.) Demeter vésetett 1323–1333 között használt typariumára.

Rác György rekonstrukciója szerint a sasos címerkialakítást elsőként a 13. század első felében élt Aba nembeli Sükösd fia

⁴⁵ Nekcei (III.) Demeter fentebb már említett, ovális mezőben oroszlánt ábrázoló, 1328-ban használt gyűrűs pecsétjét (Kat. 8.1.2. sz.) és Lapispataki (VII.) Miklós 1508-ból fennmaradt gemmapecsétjét (Kat. 6.2.1. sz.) – mivel nem hordoznak heraldikai motívumot – nem tárgyalom.

⁴⁶ DL 61034. – kiadása: –k –s: A nemes és gróf Rhédey családnak egyik címere. *Turul*, 4 (1886) 83–84., különösen 83. (a címer színes képe: 84.); értékelése: *K[omáromy] A[ndrás]*: A Rhédeyek legrégebbi címeres levele. *Turul*, 2 (1884) 47–48., különösen 48.; *Csergheő Géza*: Az Apaffyak, Rhédeyek és Wesselényiek legrégebbi ismert címerai (Adalék Erdély heraldikájához). *Turul*, 8 (1890) 83–86., különösen 85.; A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címereslevelei. (Szerk. Áldásy Antal.) I–VIII. Bp., 1904–1942. I. 18. (XXXII. sz.); *Radocsay D.*: Gótikus címereslevelek i. m. 283–284., 293.; *Radocsay D.*: Gotische Wappenbilder i. m. 347., 358.; *Nyulásziné Straub Éva*: Öt évszázad címerai a Magyar Országos Levéltár címereslevelein. Bp., 1987. 123. (XXV. sz.) (a címer rajza: 146. [38. sz.]

⁴⁷ *Csoma J.*: Nemzetségi címerek i. m. 1157–1158.

⁴⁸ *Csoma József*: Omode nádor fiai és Kassa városa. *Turul*, 29 (1911) 89–92., különösen 92. – Az oklevélre ld. *Zsoldos Attila*: Kassa túsza (Pillanatfelvétel 1311-ből Aba Amadé famíliájáról). *Történelmi Szemle*, 39 (1997) 345–362.

⁴⁹ *Csoma J.*: Nemzetségi címerek i. m. 1147., 1161.; *Rác Gy.*: Árpádok címere i. m. 123–127.

⁵⁰ *Csoma J.*: Nemzetségi címerek i. m. 1161.

⁵¹ *Engel P.*: Genealógia i. m. Aba nem, 1/1.: Széplaki.

⁵² Uo. Aba nem, 8/1.: Lipóci (nekcei).

Demeter mester, a lipóci ág őse vehette használatba. Demeter nyilván bensőséges kapcsolatban állt az uralkodócsaláddal, hiszen II. András ifjabb fiának, Kálmán halicsi királynak, majd szlavón hercegnek ő volt a nevelője: leginkább ő kaphatott tehát engedélyt a királyi címerhez hasonló magáncímer felvételére. Apósa ráadásul az a Kán nembeli Gyula volt, akiről szintén tudjuk, hogy 1224-ben pólyával díszített méltósági címet használt.⁵³ Rácز koncepciója meggyőző, de véleményem szerint emellett elképzelhető egy másik magyarázat is. Az alábbiakban tehát magam is megpróbálom felidézni azt a folyamatot, amelynek során a sávozott címer a nemzetség legalsóbb két ágán – a széplaki ágon és a lipóci ág nekcei alágán – hivatali jelvényből személyes vagy családi szimbólummá vált.

Lehetséges, hogy a 13. század végén a széplaki ágból származó (I.) (Börén) Péter tárnokmester és (I.) Amadé nádor, valamint a debrii ágból származó (II.) Makján nádor pecsétjén a pólyát vagy pólyákat hordozó pajzs még valóban méltósági címerként szerepelt. Ezt a feltételezést az a tény is erősíti, hogy a három országbárótól ismert összesen négy eltérő vésetű pecsét közül három a köriratában is utal tulajdonosának hivatalára. Különösen érdekes (I.) Amadé esete. Annak ellenére, hogy ő építette ki az 1280-as évektől a család északkelet-magyarországi tartományuraságát, egy korai, 1288–1290 közé tehető időszakot leszámítva került a nyílt összetűzést a királyi hatalommal.⁵⁴ Alighanem ennek köszönhető, hogy IV. László, III. András és I. Károly idején, 1288–1310 között összesen kilenc ízben töltötte be a nádori méltóságot, és közben 1289-ben országbíró, 1291-ben pedig királynéi tárnokmester is volt.⁵⁵ Pályafutását figyelembe véve igen valószínű, hogy (I.) Amadé eredetileg hivatali címerként vette használatba a királyi jelvényből eredeztethető, pólyával díszített pajzsot. Az is kétségtelen viszont, hogy fiai – vagy közülük legalábbis (III.) Miklós, aki apjával ellentétben sohasem viselt országbárói méltóságot – már magáncímerként tekintettek ugyanerre a szimbólumra. Mindennek magam két lehetséges magyarázatát látom. Egyfelől elképzelhető, hogy az egyetlen pólyát ábrázoló hivatali címer – amely a vágások látványosan alacsonyabb száma miatt első ránézésre is könnyen megkülönböztethető volt a királyi címer sávozott változatától – (I.) Amadé hosszú országbárósága alatt a kortársak szemében oly mértékig összeforrt az Aba nembeli előkelő nevével, hogy ő és a fiai már valóban a személyes, illetve családi jelvényüknek érezhették. 1288–1310 között – vagyis abból az időből, amikor (I.) Amadé az országbárók egyike volt – őt magát leszámítva csupán három személytől maradt ránk olyan pecsét, amelyen a királyi sávozott címeréből eredeztethető, vágásos pajzs szerepel.⁵⁶ Komáromi Pál győri, komáromi, mosoni és soproni ispán 1299-i pecsétjén⁵⁷ és Miklós fia Demeter pozsonyi, sárosi és zólyomi ispán typariumának ugyancsak 1299-ből fennma-

radt lenyomatán⁵⁸ azonban a címerpajzsban négy-négy pólya látszik – ráadásul Demeter pajzsán egy felfelé mutató nyíl is szerepel –, vagyis mindkét címer könnyűszerrel megkülönböztethető az Amadé nádor által használt, egyetlen pólyával díszített variánstól. Ugyanezt mondhatjuk az Igmánd nembeli Lőrinc erdélyi vajda 1304-i pecsétjén⁵⁹ látható, ötször vágott pajzsról is. Nem tűnik tehát elképzelhetetlennek, hogy Aba nembeli (I.) Amadé hosszú pályafutásának végére a kortársak tényleg az ő címerének tekintették azt a pajzsot, amely csak egy pólyát ábrázolt.

Másfelől legalább ilyen könnyen előfordulhatott, hogy az apjuk 1311-i meggyilkolása után a királyi hatalommal nyílt összeütközésbe kerülő⁶⁰ Amadé-fiak az uralkodói címerből származó, vágásos pajzsot éppen azért vették magáncímerként használatba, mert ezzel azt jelezték, hogy igényt tartanak mindazokra a politikai pozíciókra és jogokra, amelyek apjukat megillették. Ám még az Amadé-fiak is ragaszkodtak a sashoz, amelyet apjukhoz hasonlóan a pajzs fölött, másodlagos motívumként szerepeltettek.

Nekcei (III.) Demeter vágásos címerével más a helyzet. Mint arról már dolgozatom korábbi fejezetében szó esett, ennek ábrázolása nemcsak a csatári kolostor számára készített Bibliában maradt ránk, hanem az 1323–1333 között használt tárnokmesteri pecséten is. Hogyan alakulhatott ki Nekcei vágásos címere? Magam nem tartom túlságosan valószínűnek azt a lehetőséget, hogy a tárnokmester a széplaki ág sávozott jelvényét vette volna át. Igaz, hogy Nekcei pajzsán éppen úgy két pólya szerepel, mint Amadé nádor és fiai jelvényében, de I. Károly hű bárójáról nehéz azt feltételeznünk, hogy címerével a király ellen lázadó Amadé-fiakhoz fűződő rokonságát akarta volna hangsúlyozni. Kézenfekvőnek látszik viszont az a magyarázat, hogy a vágásos pajzs eredetileg ebben az esetben is méltósági jelvény volt. Az 1320-as és 1330-as években ugyanis a bárók ismét előszeretettel használták saját pecsétjeiken a királyi címer motívumait: ezt igazolja Debreceni Dózsa 1318–1321 között használt vajdai és 1322-ben használt nádori pecsétje, továbbá István alnádor 1322-i, Dancs zólyomi ispán 1335-i és Szécsényi Tamás erdélyi vajda 1335-i pecsétjei.⁶¹ Nekcei esetében ráadásul szinte maradéktalanul rekonstruálható a személyes címer kialakulásának folyamata is. A meglehetősen személytelen, sávozott jelvényt a tárnokmester már a pecsétjén is azzal próbálta egyénibbé alakítani, hogy a pajzs fölé egy pallost tartó, növekvő emberalakot vésetett. Ugyanez a figura a Nekcei-Biblia miniatúráin már a pajzsfőben szerepel: okkal feltételezhetjük tehát, hogy a kódex kifestésének idejére, az 1336 körüli évekre állandó motívummá vált, amely könnyen azonosíthatóvá tette Nekcei (III.) Demeter címerét.

Az Aba nemzetség címerhasználatából a 15. század elején – a pólyákat ábrázoló jelvényt használó ágak kihalásának

⁵³ Rácз Gy.: Árpádok címere i. m. 126–127.

⁵⁴ Kristó Gyula: A rozgonyi csata. Bp., 1978. (Sorsdöntő történelmi napok 3.) 32–33.; Zsoldos A.: Kassa túsza i. m. 345.; Kristó Gyula: I. Károly királyi harcai a tartományurak ellen (1310–1323). *Századok*, 137 (2003) 297–347., különösen 303.

⁵⁵ Engel P.: Archontológia i. m. II. 7.; Zsoldos A.: Archontológia i. m. 282–283.

⁵⁶ Rácз Gy.: Árpádok címere i. m. 125.

⁵⁷ DL 2216. – MOL V 2 175., V 2 400., V 8 89.; BTM 64.225.

⁵⁸ DL 2216. – MOL V 2 177., V 8 99.; BTM 64.226.; rajza: Nagy Imre: István országbíró és Demeter főisp[án] pecsétjei. *Archaeologiai Értesítő*, 11 (1877) 299–301., különösen 300. (2. ábra).

⁵⁹ Nagy Imre: Egyház- és országnagyaink pecsétjei 1304-ből. *Archaeologiai Értesítő*, 13 (1877) 19–23., különösen 23. (a pecsét rajzával).

⁶⁰ Zsoldos A.: Kassa túsza i. m. 345–362.; Kristó Gy.: I. Károly király i. m. 303.

⁶¹ Rácз Gy.: Árpádok címere i. m. 25.

következtében – végleg eltűnt a királyi címerből eredeztethető sávozott pajzs. A nemzetség eredeti szimbóluma, a sas – amely már a 13. századi pecséteken is megjelent, majd a címeres emlékek sokasodásával a 14. századtól mind több ág pajzsán bukkant fel – azonban nem csupán a középkorban, de sok esetben Mohács után is⁶² dominálta az Aba nembe-
li családok címerét.

FÜGGELÉK

Az Aba nemzetség tagjainak pecsétjei 1526-ig
(Katalógus)

Jelen adattárban az Aba nemzetség és az abból kiszakadt családok tagjaihoz köthető, Mohács előtti pecséteket igyekszem számba venni. Módszeres gyűjtést végeztem a *Collectio diplomatica Hungarica* c. digitális korpusz (DL-DF adatbázis) 2011. augusztus 31-ig közzétett felvételei (<http://mol.arcanum.hu/dldf>) alapján a Magyar Országos Levéltár (MOL) Diplomatikai Levéltárának anyagában, továbbá a három legnagyobb hazai pecsétmásolat-gyűjteményben: a MOL V szekciójában, továbbá a Budapesti Történeti Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézete gyűjteményeiben. Az egyebütt őrzött pecséteket csak a szakirodalom alapján gyűjtöttem össze.

A feltárt pecséteket a nemzetség ágai (családok) szerint csoportosítva írom le: ezek megállapításához Engel Pál genealógiai táblázatait használtam (*Engel P.:* Genealógia i. m. Aba nem, 1–17. t.). Az egyes ágakon (családokon) belül személyenként haladok, a sorrendet itt az egyes pecséttulajdonosoktól fennmaradt legkorábbi pecsétek kronológiai rendje adja. A személyek nevében a zárójeles sorszámok – például Nekcsei (III.) Demeter – dolgozatom szövegéhez hasonlóan itt is arra utalnak, hogy az illető az adott ágon (és nem az adott alágon) belül hányadikként szerepel a hasonló keresztnevet viselő családtagok sorában Engel fent idézett genealógiai táblázatain. Egyazon személy eltérő nyomóval készített pecsétjeit első előfordulásuk sorrendjében tárgyalom. A pecséteket csakis akkor minősítem hivatali (például országbírói) pecsétnek, amennyiben erre a körirat vagy az oklevelek corroboratiója egyértelmű utalást tesz; egyébként beérem a formatipológiai meghatározással (nagypecsét – [kisebb] pecsét – gyűrűs pecsét).

Az egyes pecsétek leírása során ugyanazt a módszert alkalmaztam, amelyet *Az Osl nemzetség címerváltozatai a középkorban* c. dolgozatomban (*Körmenyi T.:* Osl nemzetség i. m. 13.). A pecséttulajdonosok legfontosabb életrajzi adatait – apjuk azonosítását, legkorábbi és legkésőbbi forrásos említésük időpontját és haláluk valószínű idejét – Engel már többször említett genealógiájának vonatkozó táblázatai alapján közlöm, ám erre nem utalok minden alkalommal külön. Az egyes pecsétek leírása során először a pecsét alakját és méretadatait adom meg (A); az utóbbiak azonban természetesen elmaradnak, amennyiben csak töredékes lenyomatot ismerek. Ezt követi a pecsétmező (M) leírása: ennek során az egyszerűség kedvéért minden esetben heraldikai értelemben használom a „jobb” és a „bal” irányjelölést. Az Aba nemzetség címeres pecsétjein előforduló leggyakoribb motívumot, a sast a heraldika szabályai

szerint mindig szemből, kiterjesztett szárnyakkal kell ábrázolni: a leírás során tehát ezeket a jellegzetességeket nem említettem meg külön is. A köriratokat (K) a Kubinyi András által megfogalmazott irányelvek szerint rögzítettem (Epigráfia. In: *A történelem segédtudományai.* [Szerk. Bertényi Iván.] Bp., 2001. [A történettudomány kézikönyve I.] 126–139., különösen 137–138.), a majuszkulás feliratokban szereplő unciálisokat azonban kisbetűvel jeleztem. Az egyazon pecsétnyomótól ránk maradt lenyomatokat kronológiai sorrendben, sorszámozva tárgyalom (Pld/1, Pld/2 stb.), megadva az eredeti irat és az esetleges pecsétmásolat jelzetét, továbbá – amennyiben ismerek ilyet – a pecsétlenyomatról közölt fényképek vagy rajzok bibliográfiai adatait. Mivel a Művészettörténeti Kutatóintézet pecsétmásolat-gyűjteményének anyaga gyakorlatilag megegyezik a MOL V 8 fondjának anyagával, és folyószámos jelzeteik is azonosak, a mindkét gyűjteményben megtalálható másolatok esetében csupán a MOL anyagára utalok. Külön igyekeztem összegyűjteni az egyes pecsétekre vonatkozó legfontosabb szakirodalmat (Irod). A fennmaradt lenyomatok állapotára a Megjegyzés rovatban (Megj.) térek ki, ám csakis abban az esetben, amennyiben a rendelkezésre álló példányok romlott állapota lehetetlenné teszi a pecsét korrekt leírását. Szintén ebben foglalom össze a datálatlan lenyomatok alternatív keltezésére, illetve a problémás azonosítású pecsétek valószínű tulajdonosának meghatározására vonatkozó érveimet.

Az alábbi adattárban legalább kétszer említett, de dolgozatomban eddig nem hivatkozott gyűjtemények és művek rövidítései:

AM Košice	Archív mesta Košic (Kassa)
BTM	Budapesti Történeti Múzeum pecsétmásolati gyűjteménye
EFK Mlt.	Esztergomi Főszékeskáptalan Magánlevéltára
MOL V 2	Varju Elemér gipszmásolat-gyűjteménye
MOL V 8	Középkori pecsétekről készült műanyagmásolatok gyűjteménye
MOL V 9	Pecsétekről készült fényképmásolatok
ÖStA HHStA	Österreichisches Staatsarchiv (Bécs), Haus-, Hof und Staatsarchiv
Sopron Dipl.	Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára, Sopron város, Diplomatarium
SzNLt	Szász Nemzeti Levéltár és Szeben Város Levéltára (Nagyszeben – a Direcția Județeană Sibiu ale Arhivelor Naționale őrzetében)
Bándi Zs.	Bándi Zsuzsanna: A Magyar Országos Levéltár Anjou-kori pecsétkiállítása, 1982. szept. 22-től. <i>Levéltári Közlemények</i> , 53 (1982) 165–199.
Bárczay O. Bodor I.	Bárczay Oszkár: A heraldika kézikönyve. Bp., 1897. Bodor Imre: Árpád-kori pecsétjeink II. Egyházi és világi pecsétek. <i>Turul</i> , 75 (2002) 11–22.
Engel P.–Lővei P.	Engel Pál–Lővei Pál: Sokpecsétes oklevelek 1323-ból és 1328-ból. In: Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára. Tanulmányok. Bp., 1998. (Művészettörténet – Műemlékvédelem X.) 133–148.
Lővei P.	Lővei Pál: Az ország nagyjainak és előkelőinek 1402. évi oklevelén függő pecsétek. In: Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. (Szerk. Neumann

⁶² Csoma J.: Nemzetségi címerek i. m. 1157–1161.

- Tibor–Rác György.) Bp.–Piliscsaba 2009. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 40. – *Analecta Mediaevalia* III.) 149–182.
- Majláth B. *Majláth Béla: Mokyanus nádor pecsétje 1286. év-ből. Archaeologiai Értesítő*, 14 (1880) 8–10.
- Megpecsételt történelem Megpecsételt történelem. Középkori pecsétek Esztergomból. (Szerk. Hegedűs András.) Esztergom, 2000.
- Nagy I.:
Három pecsét *Nagy Imre: Három XIII. századi pecsét. Archaeologiai Értesítő*, 11 (1877) 352–354.
- RDES Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. (Ad edendum praeparavit Vincent Sedlák.) I–II. Bratislavae, 1980–1987.
- Sztáray-oklt. A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára. (Szerk. Nagy Gyula.) I–II. Bp., 1887–1889.
- Vincze G. *Vincze Géza: Három pecsét a középkorból. Archaeologiai Értesítő*, 13 (1879) 229–232.

1. Széplaki ág

1.1. Aba nb. (Börén) Péter

Aba nb. Dávid fia, 1274–1283 között szerepel a forrásokban: királyi lovászmester (1274–1276, 1277–1279), országbíró (1280), majd királyi tárnokmester (1281–1283), közben szolgagyőri (1274–1275), hátszegi (1276), somlyói (1277–1279), szebeni (1279), majd komáromi (1283) ispán (*Zsoldos A.: Archontológia* i. m. 345.).

1.1.1. Tárnokmesteri pecsét (1281)

- A: kör (d = kb. 44 mm)
- M: enyhén ívelt oldalú háromszögpajzs, benne két pólya; a pajzs fölött tollbokréta (?); a pajzs mellett kétoldalt indadísz
- K: két szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: + S(IGILLUM) PETRI MAG(ISTR)I TAVARNICOR(UM) D(OMI)NI REGIS
- Pld/1: 1281. szept. 21. (DL 1102/1.)
- Pld/2: 1281. szept. 21. (DL 1102/2. – MOL V 2 52., 128., V 8 33., 431. [hiányzik a dobozból]; BTM 64.103.; fényképe: *Kumorovitz L. Bernát: A magyar pecséthasználat története a középkorban*. Bp., 1993.² (Bibliotheca Humanitatis Historica a Museo Nationali Hungarico digesta) VI. t. 44. sz.; *Bodor I.:* i. m. 21. [39. kép])
- Irod: *Bodor I.:* i. m. 14.; *Rác Gy.:* Árpádok címere i. m. 125–126.; *Körmendi T.:* Nemzetségi címerek i. m. 400.

1.2. Aba nb. (I.) Amadé

Aba nb. Dávid fia, 1278–1311 között szerepel a forrásokban († 1311): nádor (1288, 1290, 1291–1292, 1293, 1295–1296, 1296, 1297–1298, 1299–1300, 1302–1310), országbíró (1289), királynéi tárnokmester (1291), közben szebeni (1280), mosoni (1288), ungi (1291), zempléni (1291), karakói (1299–1300), újvári (1299), zalai (1299–1300), majd szepesi (1308–1311) ispán (*Engel P.:* Archontológia i. m. II. 7.; *Zsoldos A.:* Archontológia i. m. 282–283.).

1.2.1. Pecsét (1288)

- A: kör (d = kb. 39 mm)
- M: enyhén ívelt oldalú háromszögpajzs, benne pólya; a pajzs fölött levéldísz (?); a pajzs mellett kétoldalt indadísz
- K: két szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: + S(IGILLUM) • COMITIS [!] • OMODEI
- Pld/1: 1288 (DL 90791. – MOL V 8 650.; BTM 65.1599.)
- Irod: *Bodor I.:* i. m. 14.; *Körmendi T.:* Nemzetségi címerek i. m. 400.

Megj.: Az oklevelet Tamás alnádor bocsátotta ki, ám hivatali főnöke pecsétjével erősítette meg – noha a corroboratióban *sigilli nostri munimine roboratas* formula szerepel.

1.2.2. Nádori pecsét (1295–1299)

- A: kör (d = kb. 50 mm)
- M: enyhén ívelt oldalú háromszögpajzs, benne pólya; a pajzs fölött glóriás, növekvő sas; a pajzs mellett kétoldalt indadísz
- K: két szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: +S(IGILLUM)•OmODEI PALATINI DE GENERE OBA
- Pld/1: 1295. nov. 15. (DL 70360.)
- Pld/2: 1299. júl. 17. (DL 2216. – MOL V 2 11., 72., V 8 83.; BTM 64.219.; rajza: *Nagy I.:* Három pecsét i. m. 353.; *Nyáry A.:* i. m. IV. t. 27. sz.; *Pór Antal:* Trencsényi Csák Máté [1260–1321]. Bp., 1888. [Magyar Történeti Életrajzok] 109. [27. kép]; *Pór Antal–Schönherr Gyula:* Az Anjou-ház és örökösei [1301–1439]. Bp., 1895. [A magyar nemzet története III.] 38.; *Bárczay O.:* i. m. 87. [190. sz.]; *Csoma J.:* Nemzetségi címerek i. m. 1154.; fényképe: Károly Róbert emlékezete.] Vál., szerk., bev., jegyz. Kristó Gyula–Makk Ferenc–Marosi Ernő.] Bp., 1988. képmell.; *Bodor I.:* i. m. 21. [37. kép])
- Pld/3: 1299. júl. 28. (DL 1537. – BTM 64.152., 64.153.)
- Pld/4: keltezetlen (1288 u.? – ld. Megj.) (DL 75140.)
- Irod: *Nagy I.:* Három pecsét i. m. 352.; *Nyáry A.:* i. m. 49., 73., 94.; *Csoma J.:* Magyar sírkövek i. m. 118.; *Csoma J.:* Aba nemzetség i. m. 50–51.; *Bárczay O.:* i. m. 87., 287–288.; *Csoma J.:* Nemzetségi címerek i. m. 1153–1155.; *Csoma J.:* Omode fiai i. m. 91.; *Rác Gy.:* Árpádok címere i. m. 125–126., 132.; *Bodor I.:* i. m. 14.; *Körmendi T.:* Nemzetségi címerek i. m. 400–401.

Megj.: A DL 75140. jelzetű oklevél valószínű keltét annak alapján tesszem 1288-nál későbbre, hogy a mondott évben Amadé nádor Tamás nevű alnádora még hivatali főnöke egy másik pecsétjét használta.

1.3. Aba nb. János

Aba nb. (I.) Amadé fia, 1302–1319 között szerepel a forrásokban: királyi lovászmester (1310–1311) (*Engel P.:* Archontológia i. m. II. 7.).

1.3.1. Lovászmesteri pecsét (1311)

- A: kör (d = kb. 50 mm)
- M: enyhén ívelt oldalú háromszögpajzs, benne pólya; a pajzs fölött glóriás, növekvő sas; pajzstartók: a pajzs két oldalán egy-egy sárkány (?)

K: két szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: + S(IGILLUM) IOhAIIIIS mAG(IST)RI AGA[Z]OIIUM REGIS HUIIG(ARIE)

Pld/1: 1311. okt. 3. (AM Košice, Archivum secretum 8. [DF 269067.] – fényképe: *Csoma J.*: Omode fiai i. m. 92.; RDES I. 25. kép)

Irod: *Csoma J.*: Omode fiai i. m. 91.; RDES I. 547–548. (25. sz.)

Megj.: Csak közlésből ismerem, méretadatait Vincent Sedlák leírásából (RDES I. 547. [25. sz.]) vettem át. A bal oldali pajzstartó Csoma és Sedlák szerint madár, ám a fényképen azonosnak látom a jobb oldali telamónnal. Az oklevelet Sedlák téves, 1311. okt. 7-i napi kelettel közli.

1.4. Aba nb. (III.) Miklós

Aba nb. (I.) Amadé fia, 1310–1312 között szerepel a forrásokban († 1312).

1.4.1. Pecsét (1311)

A: kör (d = kb. 60 mm)

M: enyhén ívelt oldalú háromszögpajzs, benne pólya; a pajzs fölött növekvő sas; pajzstartók: a pajzs két oldalán egy-egy daru (?)

K: két szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: + S(IGILLUM) IICOLAI FILI[I] OmODEI [- -]

Pld/1: 1311. okt. 3. (AM Košice, Archivum secretum 8. [DF 269067.] – fényképe: *Csoma J.*: Omode fiai i. m. 92.; RDES I. 26. kép)

Irod: *Csoma J.*: Omode fiai i. m. 91.; RDES I. 548. (26. sz.)

Megj.: Csak közlésből ismerem, méretadatait Vincent Sedlák leírásából (RDES I. 548. [26. sz.]) vettem át. Az oklevelet Sedlák téves, 1311. okt. 7-i napi kelettel közli.

2. Csirke-ág

2.1. Iдай Csirke (II.) Péter

Az Aba nemzetség széplaki ágából származó Csirke (II.) Tamás fia, 1330–1397 között szerepel a forrásokban († 1397); kőrösi (1368–1371, 1373–1380) és rojcsai (1368–1371) ispán, szlavón vicebán (1377–1380) (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 53.).

2.1.1. Ispáni pecsét (1370–1378?)

A: kör (d = kb. 29 mm)

M: sas

K: két szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: + S(IGILLUM) • PETRI • ChIRKE • COmITIS • DE • CRISIO (?)

Pld/1: 1370. márc. 26 (DL 5832.)

Pld/2: 1370. júl. 9. (DL 35245. – BTM 64.1003.)

Pld/3: 1373. szept. 27. (DL 6144. – BTM 64.408.)

Pld/4: 1378. máj. 29. (? – DL 77705.)

Irod: *Csoma J.*: Aba nemzetség i. m. 50., 55.; *Csoma J.*: Nemzet-ségi címerek i. m. 1156.

Megj.: A DL 77705. jelzetű oklevélen látható példány erősen kopott, azonosítása kérdéses.

2.1.2. Gyűrűs pecsét (1376–1378)

A: kör (d = kb. 15 mm)

M: sas

K: két szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: + S(IGILLUM) • [- -] CRIS

Pld/1: 1376. jan. 15. (DL 61226.)

Pld/2: 1376. okt. 14. (DL 42019.)

3. Szikszói ág

3.1. Szikszói Mihály

Szikszói Marhard ispán fia, 1284–1320 között szerepel a forrásokban: abaúji ispán (1311–1315) (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 231.).

3.1.1. Pecsét (1314)

A: kör (d = kb. 28 mm)

M: sas

K: olvashatatlan

Pld/1: 1314. ápr. 16. (DL 60159.)

Megj.: Az oklevelet Abaúj megye hatósága bocsátotta ki; a fent leírt lenyomat az ismeretlen származású István alispán pecsétje helyén látható a hátlapon. Mivel a pecsétábra megegyezik az Aba nemzetség (és azon belül a szikszói ág) címerképével, valószínűnek látszik, hogy István alispán a felettese, Szikszói Mihály ispán pecsétjét használta (esetleg annak mintájára vésetett saját pecsétet).

3.2. Iдай (Szikszói) (II.) János

Szikszói Pál újvári ispán fia, 1307–1360 között szerepel a forrásokban († 1360); szolnoki, (1338–1341) és gömöri (1343–1344) alispán (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 231.).

3.2.1. Pecsét (1343–1344)

A: kör (d = kb. 28 mm)

M: sas

K: két gyöngysor között gótikus majuszkulás körirat: + • S(IGILLUM) [- -] • FI[L]IVZ [!]

Pld/1: 1343 (DL 89297.)

Pld/2: 1344. máj. 31. (DL 3696.)

Pld/3: 1344. máj. 31. (DL 3698.)

Pld/4: 1344. jún. 28. (DL 3704.)

Irod: *Csoma J.*: Omode fiai i. m. 92.

Megj.: Valamennyi oklevelet Gömör megye hatósága bocsátotta ki. A rajtuk látható lenyomatok közül azért tulajdonítom ezt a pecsét-

tet Idai (II.) Jánosnak, mert az iratokra helyezett öt lenyomat közül rendre ez van középen, az alispáni pecsét szokott helyén.

4. Atyinai ág

4.1. Atyinai (III.) István

Atyinai (II.) János fia, 1372–1395 között szerepel a forrásokban: somogyi alispán (1384) (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 16.).

4.1.1. Pecsét (1389)

A: kör (ismeretlen)
 M: „csupor sisakból növekvő koronás sas csőrében koszorút tart”
 K: ismeretlen
 Pld/1: 1389. szept. 25. (DL 7527.)
 Irod: *Csoma J.*: *Aba nemzetség* i. m. 50.; *Csoma J.*: *Nemzetségi címerek* i. m. 1156.

Megj.: A pecsétet kizárólag Csoma közléséből ismerjük, leírását is tőle idézem, a DL 7527. jelzetű oklevél függőpecsétje ugyanis mára elveszett.

5. Debrői ág

5.1. Aba nb. (II.) (Debrői) Makján

Aba nb. (Debrői) Bökény fia, 1271–1300 között szerepel a forrásokban: nádor, valamint mosoni, somogyi és soproni ispán (1286) (*Zsoldos A.*: Archontológia i. m. 326.)

5.1.1. Nádori pecsét (1286)

A: kör (d = kb. 63 mm)
 M: enyhén ívelt oldalú háromszögpajzs, benne pólya
 K: két szalagkeret (?) között gótikus majuszkulás körirat: + [SIGILLUM MOKI]ANI PALATINI
 Pld/1: 1286. okt. 13. (DL 57220. – MOL V 8 727.; rajza: *Majláth B.*: i. m. 8.; *Csoma J.*: *Nemzetségi címerek* i. m. 1154.)
 Irod: *Majláth B.*: i. m.; *Csoma J.*: *Magyar sírkövek* i. m. 118.; *Csoma J.*: *Aba nemzetség* i. m. 49–51.; *Bárczay O.*: i. m. 287–288.; *Csoma J.*: *Nemzetségi címerek* i. m. 1153–1155.; *Rácz Gy.*: *Árpádok címere* i. m. 125–126.; *Körmendi T.*: *Nemzetségi címerek* i. m. 400.

Megj.: Az egyetlen ismert példány sérült: erősen kopott, pereme részben letört.

5.2. Debrői (II.) Miklós

Debrői Demeter fia, 1340–1371 között szerepel a forrásokban: alországbíró (1355–1358) (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 57.).

5.2.1. Pecsét (1352–1358)

A: kör (d = kb. 21 mm)
 M: madár (?)
 K: két szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: + S(IGLLUM) • nICOLAI • [- - -]
 Pld/1: 1352 (MOL V 2 366., V 9 1. t. 43.)
 Pld/2: 1358. aug. 4. (DL 51815. – MOL V 2 101.)
 Pld/3: keltezetlen (DL 50391.)
 Irod: *Csoma J.*: *Omode fiai* i. m. 92.

Megj.: Mindhárom ismert példány sérült: erősen kopott, ill. töredékes. A MOL V 2 366., ill. V 9 1. t. 43. jelzethez tartozó másolat eredetijét nem sikerült azonosítanom.

6. Lapispataki ág

6.1. Lapispataki (Zsegyei) Tamás vagy sziládi Baski (II.) Péter

Lapispataki (Zsegyei) Tamás Zsegyei László fia, 1406–1439 között szerepel a forrásokban: veszprémi (1429), sárosi (1439) és szepesi (1439) alispán (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 265.).

6.1.1. Pecsét (1439)

A: kör (d = kb. 23 mm)
 M: doborpajzs, benne sas; a pajzs fölött (?) és mellette kétoldalt indadísz
 K: nincsen
 Pld/1: 1439. nov. 23. (DL 60759.)
 Pld/2: 1439. nov. 23. (DL 63821.)
 Irod: *Csoma J.*: *Aba nemzetség* i. m. 50.; *Csoma J.*: *Nemzetségi címerek* i. m. 1159.

Megj.: Mindkét oklevelet Szepes megye hatósága állította ki, és nem lehet eldönteni, hogy a két alispán közül melyiknek a pecsétje maradt fenn rajtuk: mindketten az Aba nemzetségből származtak – tehát mindketten viselhették a nemzetség sasos címerét –, és egyikük től sem ismerek másik pecsétet.

6.2. Lapispataki (VII.) Miklós

Lapispataki Zsigmond fia, 1453–1509 között szerepel a forrásokban.

6.2.1. Gyűrűs pecsét (gemma – 1508)

A: ovális (kb. 11 mm × 8 mm)
 M: szalagkeretes mezőben Minerva redős chitónban, baljában lándzsa, jobbajában patera (?)
 K: nincsen
 Pld/1: 1508. aug. 18. (DL 25492.)

7. Kompolt-ág

7.1. Nánai Kompolt (III.) István

Nánai (II.) István fia, 1380–1425 között szerepel a forrásokban († 1425); országbíró (1423–1425) (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 131.).

7.1.1. Országbírói pecsét (1423–1425)

A: kör (d = kb. 42 mm)
 M: sas
 K: két, gyöngyosorral díszített szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: + S(IGILLUM) STEPhAnI KO(M) POLTh DE nAnA IUDICIS CURIE REGIS
 Pld/1: 1423. okt. 14. (DL 11301.)
 Pld/2: 1424. jún. 17. (DL 87978.)
 Pld/3: 1424. nov. 28. (DL 4283. – BTM 66.2085.)
 Pld/4: 1425. febr. 19. (DL 62576. – MOL V 8 697., V 9 1. t. 45.; fényképe: Zsigmond-katalógus II. D.22. sz.)
 Irod: Zsigmond-katalógus II. 472. (D.22. sz.)

7.1.2. Pecsét (1423–1425)

A: kör (d = kb. 30 mm)
 M: jobbra néző csőrissak (?); sisaktakaró; sisakdísz: növekvő sas
 K: kívülről gyöngyosor, belülről szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: + S(IGILLUM) • COmITIS • STEPhAnI • KOmpOLTh • D(E) • nAnA
 Pld/1: 1423. aug. 29. (DL 8895.)
 Pld/2: 1423. szept. 6. (DL 79827.)
 Pld/3: 1423. szept. 19. (DL 54322.)
 Pld/4: 1424. febr. 13. (DL 50422.)
 Pld/5: 1424. febr. 17. (DL 92636.)
 Pld/6: 1424. febr. 17. (DL 92638.)
 Pld/7: 1424. febr. 18. (DL 98870.)
 Pld/8: 1424. febr. 19. (DL 79856.)
 Pld/9: 1424. febr. 20. (DL 79857.)
 Pld/10: 1424. febr. 21. (DL 58982.)
 Pld/11: 1424. febr. 25. (DL 79860.)
 Pld/12: 1424. febr. 25. (DL 89858.)
 Pld/13: 1424. máj. 6. (DL 11506.)
 Pld/14: 1424. máj. 6. (EFK Mlt. 40-5-2. – DF. 237108; fényképe: Megpecsételt történelem 103. [76. sz.])
 Pld/15: 1424. jún. 4. (DL 11672.)
 Pld/16: 1424. jún. 12. (DL 79897.)
 Pld/17: 1424. jún. 13. (DL 92671.)
 Pld/18: 1424. jún. 17. (DL 79899.)
 Pld/19: 1424. jún. 23. (DL 58988.)
 Pld/20: 1424. jún. 27. (DL 11528.)
 Pld/21: 1424. jún. 29. (DL 84372.)
 Pld/22: 1424. szept. 2. (DL 79917.)
 Pld/23: 1424. nov. 10. (DL 43613.)
 Pld/24: 1424. nov. 11. (DL 79930.)
 Pld/25: 1424. nov. 14. (DL 98863.)
 Pld/26: 1424. nov. 23. (DL 60657.)
 Pld/27: 1424. nov. 23. (DL 79933.)
 Pld/28: 1424. nov. 24. (DL 79934.)

Pld/29: 1424. nov. 24. (DL 92659.)

Pld/30: 1424. dec. 30. (DL 11605.)

Pld/31: 1425. márc. 3. (DL 79955.)

Pld/32: 1425. márc. 3. (DL 106311.)

Pld/33: 1425. márc. 4. (DL 106312.)

Irod: *Csoma J.*: *Aba nemzetség i. m. 50.*; *Csoma J.*: *Nemzetségi címerek i. m. 1159.*; *Csoma J.*: *Omode fiai i. m. 92.*; *Megpecsételt történelem 103. (76. sz.)*

7.1.3. Pecsét (1424)

A: kör (d = kb. 23 mm)
 M: sas
 K: nincsen
 Pld/1: 1424. jún. 3. (DL 92649.)
 Pld/2: 1424. szept. 2. (DL 11550.)

7.2. Nánai Kompolt (IV.) László

Nánai Kompolt (III.) István fia, 1415–1428 között szerepel a forrásokban († 1428); királyi pohárnokmester (1421–1428) (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 131.).

7.2.1. Pecsét (1424)

A: kör (d = kb. 23 mm)
 M: jobbra dőlő doborpajzs, benne korona, azon növekvő sas; a pajzson jobbra néző csőrissak ül; sisaktakarók; sisakdísz: a címerábra; az ábra alul és fölül a köriratba ér
 K: két szalagkeret között gótikus minuszkulás körirat: [ladisl] aus filius steph(an)i conpolt
 Pld/1: 1424. máj. 25. (DL 39284. – MOL V 8 527.; BTM 65.1101.; fényképe: Zsigmond-katalógus II. D.2/i. sz. [!])
 Irod: *Csoma J.*: *Nemzetségi címerek i. m. 1159.*; Zsigmond-katalógus II. 465. (D.2/h. sz.)

Megj.: A körirat utolsó szavát a hagyományos con- rövidítés vezeti be. A pecsét tulajdonosát Csoma hibásan Kompolt István tárnokmesternek nevezi.

8. Lipóci ág

8.1. Nekcsei (III.) Demeter

Necsei (I.) Sándor ispán fia, 1282–1338 között szerepel a forrásokban († 1338/1339); királyi tárnokmester (1316–1338), trencsényi (1321–1338), bácsi (1322–1329) és bihari (1333–1338) ispán (*Pór Antal*: *Lipóczi és Nekcsei Demeter és Sándor. Századok*, 24 [1890] 20–43.; *Csukovits Enikő*: *Necsei Demeter*. In: *KMTL* 483.; *Engel P.*: *Archontológia i. m. II. 174.*).

8.1.1. Tárnokmesteri pecsét (1323–1333)

A: kör (d = kb. 55 mm)
 M: ívelt oldalú háromszögpajzs, benne két pólya; a pajzs fölött növekvő, koronás (?) emberalak, jobbában kivont pal-

los, tőle jobbra „A” majuszkula, balra hatágú csillag és „I” majuszkula; a pajzs mellett kétoldalt indadís

- K: két gyöngysor között gótikus majuszkulás körirat: + S(IGIL-LUM) MAG(IST)RI DEMET(RIII) F(ILIIUS) ALEXAN-DRI DE G(ENE)RE ABA TAVARNICOR(UM) D(OMI)NI REGIS
- Pld/1: 1323. ápr. 8. (ÖStA HHStA Allgemeine Urkundereihe 1323. IV. 8. [DF 257970.] – rajza: *Engel P.–Lővei P.*: i. m. 139. [1:1323.4. sz.]
- Pld/2: 1327. dec. 6. (Sopron Dipl. 95. [DF 201729.] – fényképe: *Dercsényi D.*: Nekcsei Dömötör i. m. VII. t. 2. kép)
- Pld/3: 1333. nov. 7. (DL 2794. – MOL V 2 129.; BTM 64.254.; rajza: *Vincze G.*: i. m. 231.; *Nyáry A.*: i. m. XIII. t. 97. sz.; *Bárczay O.*: i. m. 87. [191. sz.]; *Csoma J.*: Nemzetségi címerek i. m. 1154.; *Harszen, M.*: i. m. 24. [fig. 31]; *Engel P.–Lővei P.*: i. m. 143. [6:1. sz.]; fényképe: I. Lajos-katalógus 66. t. 239. sz.; Magyarországi művészet II. 112. [310:6. sz.]; KRE képmell.)
- Irod: *Vincze G.*: i. m. 229–230.; *Nyáry A.*: i. m. 226. (4. jegyz.); *Csoma J.*: Magyar sírkövek i. m. 118.; *Csoma J.*: Aba nemzetség i. m. 50–51.; *Bárczay O.*: i. m. 87., 287–288.; *Csoma J.*: Nemzetségi címerek i. m. 1154–1155.; *Dercsényi D.*: Nekcsei Dömötör i. m. 115.; *Harszen, M.*: i. m. 1949. 22–25.; *Bándi Zs.*: i. m. 183. (58. sz.); I. Lajos-katalógus 141., 348–349. (239. sz.); Magyarországi művészet I. 126., 378.; *Engel P.–Lővei P.*: i. m. 135., 138. (3. sz.)

Megj.: A DL 2794. jelzetű oklevélen látható pecsétet Nyáry, Bárczay és Csoma is hibás évszámmal említi (utóbbi mindhárom művében): 1336-ra, 1328-ra, ill. 1335-re kelezik, az 1982-i katalógus pedig a napi dátumot adja meg tévesen (1333. szeptember 7.). A pajzstartó mellett látható „A” betű Meta Harszen szerint az Aba nemzetségre utal.

8.1.2. Gyűrűs pecsét (1328)

- A: ovális (kb. 9 × 11 mm)
- M: balra lépő (leopárdos) oroszlán
- K: két szalagkeret közötti majuszkulás körirata olvashatatlan
- Pld/1: 1328. szept. 21. (ÖStA HHStA Allgemeine Urkundereihe 1328. IX. 21. [DF 257972.] – rajza: *Engel P.–Lővei P.*: i. m. 141. [3/a:1328.5. sz.]
- Irod: *Varju E.*: i. m. 149.; *Csoma J.*: Nemzetségi címerek i. m. 1154.; *Bándi Zs.*: i. m. 183. (58. sz.); *Engel P.–Lővei P.*: i. m. 135., 142. (4. sz.)

Megj.: Csak közlésből ismerem, adatait és leírását Engel Pál és Lővei Pál tanulmányából vettem át. A régebbi szakirodalom Varju Elemér hibás leírása nyomán a mezőben látható ábrát jobbra néző sasnak (!) vélte (Varju jelzetet ugyan nem közöl, de mivel az általa a millenniumi kiállításon látott oklevél is a Haus-, Hof- und Staatsarchiv anyagából érkezett, csaknem bizonyos, hogy ugyanarról a példányról van szó).

8.2. Nekcsei Zsigmond

Necsei (III.) Sándor fia, 1379–1406 között szerepel a forrásokban.

8.2.1. Pecsét (1402)

- A: kör (d = kb. 24 mm)
- M: ívelt oldalú háromszögpajzs, benne két pólya; a pajzs két oldalán indadís
- K: kívül gyöngysor, belül szalagkeret között gótikus majuszkulás körirat: + s(igillum) • sigismundi • de nekche
- Pld/1: 1402. szept. 21. (ÖStA HHStA Allgemeine Urkundereihe 1402. IX. 21. [DF 287045.] – rajza: *Lővei P.*: i. m. 181. [1402.99. sz.]
- Irod: *Engel P.–Lővei P.*: i. m. 135.; *Lővei P.*: i. m. 151., 175–176. (99. sz.)

Megj.: Csak közlésből ismerem, adatait és leírását Lővei Pál tanulmányából vettem át. A körirat kezdetét jelző kereszt rotáló pozícióban van.

8.3. Radványi Kecser (II.) Ferenc

Radványi Kecser (I.) Ferenc fia, 1507–1517 között szerepel a forrásokban († 1517): Bakócz Tamás esztergomi érsek monostói tiszttartója (1509), majd a zágrábi püspök jószágkormányzója (1514) (DL 94791., 104211.).

8.3.1. Gyűrűs pecsét (1509)

- A: ovális (kb. 16 mm × 12 mm)
- M: szalagkeretes mezőben aszimmetrikus tárcsapajzs, benne szív; a pajzs fölött kivehetetlen ábrázolás (pajzstartó vagy „f” minuszkula?)
- K: nincsen
- Pld/1: 1509. okt. 23. (DL 104211.)

9. Rédei ág

9.1. Rédei (Nagyrédei) (II.) János

Rédei Dósa Miklós fia († 1475/1476): hevesi alispán (1461–1467), erdélyi alvajda (1467/1468–1475) (*Komáromy András*: A kis-rédei gróf Rhédey családról. *Turul*, 1 (1883) 119–138., különösen 124.; *Bárfai Szabó László*: Proscipio I. Mátyás király korából. *Turul*, 23 (1905) 10–17., különösen 15–17.; *Havassy Péter*: Heves megye középkori tisztségviselői. Eger, 1986. [Studia Agrensia 6.] 33., 39–40.)

9.1.1. Pecsét (1469–1471)

- A: kör (d = kb. 20 mm)
- M: szalagkeretes mezőben doborpajzs, benne két, egymással szembe forduló oroszlán kosfej (?) tart
- K: olvashatatlan
- Pld/1: 1469. márc. 03 (SzNLT Oklevelek 2-290. – DF 244931.)
- Pld/2: 1470. dec. 25 (DL 74189.)
- Pld/3: 1470. dec. 25 (DL 74190.)
- Pld/4: 1471. máj. 08 (DL 107474.)
- Irod: *Csergheő G.*: i. m. 85.

Megj.: Valamennyi ismert példány sérült: töredékes, ill. erősen kopott. A DF 244931. jelzetű példányt Csergheő Géza tanulmányából ismerem.

10. Somosi ág

10.1. Somosi (II.) Pál

Somosi (II.) János fia, 1337–1378 között szerepel a forrásokban: fejéri (1354), tolnai (1355), majd zempléni (1375–1377) alispán (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 216.).

10.1.1. Pecsét (1377)

A: kör (d = kb. 24 mm)
 M: sas, esetleg csöbörsisakon növekvő sas (?)
 K: olvashatatlan
 Pld/1: 1377. okt. 20. (DL 77681.)
 Pld/2: 1377. dec. 15. (DL 85442. – fényképe: Sztáray-oklt. I. 440. [9. kép])
 Irod: Sztáray-oklt. I. 440. (CCLXVIII. sz.); *Csoma J.*: Aba nemzettség i. m. 50., 55.; *Csoma J.*: Nemzetiségi címerek i. m. 1160.

Megj.: Mindkét fennmaradt példány kivehetetlenül kopott, leírását a Sztáray-oklevéltárban közölt fénykép alapján készítettem el. Ugyanott a leírás pontatlan. A pecsétet Csoma mindkét művében hibás, 1373-i évszámmal említi.

10.2. Somosi (IV.) János

Somosi (III.) Péter fia, 1361–1392 között szerepel a forrásokban: zempléni (1378–1382) és abaúji (1379–1383) alispán (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 216.).

10.2.1. Pecsét (1378–1382 k.)

A: kör (d = kb. 19 mm)
 M: ismeretlen formájú pajzs, benne sas
 K: olvashatatlan
 Pld/1: keltezetlen (1378–1382 k. – ld. Megj.) (DL 24487.)
 Irod: *Csoma J.*: Aba nemzettség i. m. 50., 55.; *Csoma J.*: Nemzetiségi címerek i. m. 1160.

Megj.: A pecsét mára kivehetetlenül kopott, leírását Csoma művei alapján készítettem el. Az oklevél keltezetlen, ám az intitulióban Somosi (IV.) János terebesi várnagynak mondja magát, ezt a tisztséget pedig 1378–1382 között viselte (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 216.). Csoma a pecsétet indoklás nélkül 1380-ra keltezi.

10.3. Somosi Elek

Somosi László fia, 1361–1404 között szerepel a forrásokban († 1409 e.) (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 215.).

10.3.1. Pecsét (1403)

A: kör (d = kb. 22 mm)
 M: ismeretlen formájú pajzs, benne sas (?)
 K: ismeretlen
 Pld/1: 1403. okt. 13. (DL 42793.)

Megj.: Az egyetlen ismert példány töredékes.

11. Baski ág

11.1. Sziládi Baski (II.) Péter

Baski (II.) (Porkoláb) Tamás fia, 1425–1455 között szerepel a forrásokban: pozsonyi (1425), majd szepesi (1439–1445) alispán (*Engel P.*: Archontológia i. m. II. 24.) – ld. 5.1.1. sz.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

A Turul előfizetési díja 2012-ben nem változott.

Belföldi előfizetőink részére az előfizetési díj 2000 Ft, amelyhez eddigi előfizetőink részére mellékelten csekket küldünk. Az új előfizetők a Szerkesztőség címén rendelhetik meg a folyóiratot.

Külföldi előfizetőink részére sem változik az előfizetési díj: Európában **30 EUR**, a tengeren túlra **35 USA \$**.

Az előfizetés bankszámlaszáma: (Postabank és Takarékpénztár Rt.)
„HU82 1199 1102 0210 3006-0007 0010 – Swift kód: GIBAHUHB”